

HAYAT

AYDA BİR ÇIKAR FİKİR ve EDEBİYAT MECMUASI

YENİ TERTİP: № 2. ŞUBAT 1930

*Yapanlar, doğuranlar, yaradanlar
yalnız nikbinler, idealistlerdir.
Bedbinler doğuramaz, hayatı idame
edemez, Tarihi yoğuramaz.*

MÜNDERECAT

Eskiler alayım	Celâl Nuri	97
Yunan istiklâli, 100 üncü senenin dönümü	Salih Tosun	106
Standardisation	Servet Hayri	114
Gazetecilik buhranı	Helvacıoğlu	118
Verem olmuş bir devlet	A. H.	127
Kitabiyat	"	139
Pekinde keşfedilen Maymun-İnsan	C. N.	142
Eski ilim	C. N.	146
Lisan mes'alesi : Nereye gidiyoruz ?	Muallim Hüseyin Kâzım	150
Bir Devlet bankası	Akil Emrullah	154
Abdülhamide Wilhelmi nasıl curnal etmişler?	İbrahim Halil Paşa	157
Umumî harbin zuhûrî sebepleri	Feyzi	163
Mahmut Esat Beyefendiye	Ağaoğlu Ahmet	173
Bir taht daha yıkılıyor mu ?	Rauf Ahmet	176
Kooperatif	Dr. Orhan Sadeddin	189

ANKARA ve İSTANBUL

İdare eden: CELÂL NURİ

İSTANBUL, DEVLET MATBAASI

NUSHASI : 20 K.

Umumî Harbin Zuhûru Sebepleri

Berlin Kongresinde Osmanlı Devleti ilk taksime uğradığı vakit Fransa ile İtalyanın hisselerine bir şey düşmemiştir. Bismarck Avusturya — Macaristana Bosna — Herseği bahşederek ittifakı müsellesin temelini kurmuş ve İtalyayı kendi tarafına çekmek için Fransa ile arasını açmağa bir vesile bulmuştu. Kongrenin sonunda Fransa heyeti murahhasası reisi M. Waddington'a Alsace — Lorraine'i telâfi maksadı ile Tunusu işgal etmesi için vesayada bulunmuştu; aynı zamanda İtalya heyeti murahhasası reisi M. Cairoli'ye de aynı telkinatı icra etmişti. İngiltere, Fransanın Afrikanın şimalinde gayet geniş müstemlekelere malik olduğunu istemediğinden İtalyayı Tunusun istilâsına sevke diyordu.

Fakat millî ittihadını vücade getireli pek az bir zaman geçtiğinden İtalya bir sergüzeşte girmekten çekinmiş ve Cairoli her iki teklifi de reddetmiştir.

İngiltere Mısra asker çıkarmak için iptida Babıaliye müracaat etmiş ve aldığı tereddütlü cevaptan sonra Fransayı iştirake davet etmiş ve Fransanın ret cevabı vermesi üzerine İtalyayı teşriki mesaiye davet etmişti. İtalya bunu da reddetmiştir.

Fransa tarafından Tunusun zaptı İtalyada müthiş bir tesir husule getirdi. İtalya ile Fransanın arası açıldı. İtalya derhal Almanyaya meyletti. Bismarck'ın istediği de buydu.

Avusturya — Macaristan ile İtalyanın arasında daima Trieste ve Trento mes'eleleri mevcut olduğundan bu iki devlet arasında bir harp zuhûru Bismarck'ın tasavvur ettiği Avusturya ve Almanyaya ittifakını zayıflatacağından Bismarck İtalya ile Avusturyanın arasını bulmak istiyordu. İtalyanın Almanyaya meyli üzerine, Bismarck'ın teşviki ile, ittifakı müselles aktolundu. Bu ittifak hernekadar tedafüi ise de Avrupa ortasında bir kuvvet teşkil ediyordu.

İngiltere Fransayı ötedenberi kendine rakip addettiği gibi Rusyanın orta Asyaya uzanması İngiltereyi pek güç bir mevkie koymuştu. Hindistanı tehlikede gördü. Bunun için İngiltere derhal ittifakı müsellese meyletti. İtalya, Akdenizde, daima İngilterenin yardımına muhtaç olduğundan Bismarck ittifakı müsellese teklif edince İngilterenin reyini aldıktan sonra ittifaka girdi. Franca tecerrüt halinde kalmıştı. Rusya, Berlin Kongresinde Bismarck'ın siyasetine oyuncak olduğunu bir türlü affedemiyor, lâkin şarkın müstebit hükûmeti Fransa Cümhuriyetile ittifak etmek istemiyordu. Bulgaristan vakayii Rusyanın iğbirarını arttırdı. Avusturya tebaasından bir alman prensinin Bulgaristana prens intihap olunması Rusyanın izzeti nefsinin incitti. Her ikisi de tecerrüt halinde bulunan Rusya ile Fransanın arasında bir mukarenet husulü gayet tabîî idi. Fakat İngiltere, daima, ittifakı müsellesin mürevvici kaldı.

Bismarck'ın siyaset âleminde çekilmesi ile Avrupada yeni bir vaziyet tahaddüs etti. Genç Alman imparatoru «İstikbalimiz deniz üzerindedir» fikrini ileri sürerek bir donanma inşasına başladı. Almanya müstemleke aramağa koyuldu. Ticareti büyüdü. 2 nci Wilhelm İstanbula kadar giderek Bağdat demiryolu imtiyazını aldı. Gayet kuvvetli bir Avrupa devletinin Hindistana yaklaşmasını İngiltere iyi gözle göremezdi. İngiltere Bağdat demiryolu imtiyazını kendi istemişti. Fakat Babıalinin Mısır işinden sonra İngiltereye emniyeti tamamı ile münselip olduğundan siyasî maksatla istenilen bu imtiyazı kendisi ile hemhudut olmıyan bir devlete vermeği tercih etmişti. İngiltere buna karşılık olmak üzere Küveyt mes'elesini ortaya çıkardı. Velhasıl İngiltere, her hususta, Almanyayı kendine rakip görmeğe başlamıştı. İptida Japonya ile ittifak ederek ve el altından Rusyayı uzak şarka sevk ederek Rus — Japon harbini ihdas etmiş, Rusyanın feci mağlûbiyeti ile biten bu harp neticesinde Rusya zayıflamış ve orta Asya siyasetinden vazgeçmişti. İngiltere, Rusyanın bu mağlûbiyetini müteakıp onunla derhal İran İtilâfını aktetti. İngilterenin artık Rusyadan korkusu kalmamıştı. Rusya, Asyadaki eski şan ve şöhretini kaybetmişti, ve, Hindistan için bir tehlike teşkil etmiyordu.

Fakat İngiltere, Rusya ile İran İtilâfını aktetmeden evvel Fransa ile akdi itilâf etmişti. Fransa, İngilterenin Mısırdaki mev-

kiini tasdik ediyor ve buna karşı da İngiltere Fransasın Fas üzerindeki nüfuzunu tasvip ediyordu. Almanya buna derhal itiraz etti. Faka El — Cezire (Algéziras) Konferansından Almanya mağlûp çıktı. Bu esnada Fransa ile İtalyanın arasındaki münâferet geçmişti. İngilterenin delâleti ile Fransa İtalyanın Garp Tarabulusu ve Bingazi üzerindeki mutasavver nüfuzunu tasdik ediyordu.

Yani Osmanlı Devletinin haberi olmadan İngiltere, Fransa ve Rusya bu iki kıt'anın zaptı için İtalyaya izin veriyorlardı. Rusya bile İtalyaya bir cemile olmak üzere İtalyanın arzusunu derhal kabul etmişti. İtalya, müttefikleri olan Almanya ve Avusturyanın kendi siyasetine mugayir bir harekette bulunmıyacaklarından emindi.

Bu suretle Avrupada iki devlet zümresi teessüs etmişti biri «ittifakı müselles», ötekisi «itilâfı müselles». Bununla beraber ittifakın bir uzvu olan İtalya, Fransa ile dostluk tesis etmişti. Rusya ile de iyi münasebetlerde bulunuyordu. Zaten İngilterenin bir nevi dostane himayesi altında bulunduğundan ona daha ziyade meyletmişti. İtalya ile Avusturyanın münasebetleri ise, ittifakın tazeleştirilmesine rağmen, Balkan ve Trieste işlerinden dolayı eski halisiyetini kaybetmişti. Binaenaleyh ittifakı müselles zayıflamış, itilâfı müselles ise kuvvetlenmişti. Bununla beraber Almanya ile İngilterenin arası hergün daha ziyade açılıyordu. Almanyanın gayet mükemmel bir donanmaya malikiyeti, Bağdat hattı inşaatının ilerlemesi, alman ticaretinin tevessüü, ingiliz müstemlekelerinde bile ahalinin ve hatta ingilizlerin alman mamulâtını ucuzluk dalayısı ile tercih etmesi İngiltere ile Almanya arasında büyük bir rakabet husule getirmiş ve münasebetlerinde muhadenet kalmamıştır.

İngiliz ve alman rakabet ve münâfereti hergün arttığı halde Rusya ve Almanya imparatorları arasındaki kaarbet ve münasebetler bu iki devlet münasebetlerini iyi bir surette muhafaza ediyordu. Avusturyanın Bosna — Herseği ilhak etmesi Rusya ile Avusturya beyninde büyük bir gerginlik husule getirdi. Hernekadar bu iki vilâyetin Avusturya tarafından işgaline Rusya muvafakat etmiş idi ise de bütün ahalisi islav olan bu vilâyetlerin Avusturya tarafından ebadiyen idaresi rus efkârı umumiyesi

üzerinde fena bir tesir yapmış ve Sırbistan pek büyük bir tehlikeye maruz kalmıştır.

En garibi Rusya ve Avusturya hariciye nazırları Avusturya Sefiri Kont Berchtold'un şatosunda görüştüklerinde Baron Von Aeherenthal mes'eleyi Rusya hariciye nazırına açmış ve muvafakatini de elde etmişti. Buna mukabil olarak Boğazlar işinde rus emellerine hizmet edeceğini de vadetmişti. Rus Hariciye Nazırı İzvolski gayet şöhrat harisi idi: Boğazlar işinin memleketi lehine hallini istiyordu. Bunun halli, yani rus, rumen, bulgar harp gemilerinin boğazlardan geçmesini Babraliden istiyor ve buna mukabil harp tazminatından, kapitülâsyonlardan, postalardan vazgeçiyordu. Fakat o zaman bizde teşekkül eden meşrutiyet kabinesinin başında bulunan zat bu mes'elenin iki devlet arasında bir iş olmayıp ilkin büyük devletlerin reylerini almak lüzumunu dermeyeran etmişti. İzvolski Viyanadan İtalyaya gidecek Raconiggi'de İtalyanın muvafakatini elde etti. Müttefik Fransanın muvafakatini istihsal edeceğinden kat'iyyen emindi. Fakat Fransa kendisine iptida İngiltere ile görüşmesini tavsiye ettiğinden İzvolski İngiltereye gitmişti. Saint James kabinesi İngiltere Bahriye Nazaretinin lâyihası boğazlar mes'elesinin bu suretle halli ingiliz menafiine muvafık olmadığı zemininde olmasını behane ederek reddetti. İzlovski pek güç bir mevkide kaldı.

Avusturya hariciye nazırı bir islâv eyaletini ilhaka muvafak olduğu halde İzvolski boğazlar işini halledememişti. Bu mağlûbiyetin öcünü almak için bir taraftan Sırbistanı Avusturyaya karşı tahrik ediyor, bir taraftan da Avusturyaya karşı hazırlıklarda bulunuyordu. O vakit almanya ortaya çıktı; Avusturyaya tecavüz, ittifak muahedesi mucibince, Almanyaya tecavüz demek olacağını şediden rus hariciye nazırına bildirdi. Gerçek! Bosna — Hersek işi halledilmişti; lâkin Rusya ile Avusturya ve Almanyaya karşı kin ve düşmanlık son dereceye vardı. İzvolski nazaretten çekildiği vakit kendi yetiştirdiği muavinini yerine oturttu. Bu suretle Rusyanın haricî politikasını Paristen kendisi idare ediyordu.

Rusya, Avusturyaya büyük bir darbe indirmek maksadı ile Balkan İttifakını ihdas etti. Balkan devletleri hem Avusturya, hem Osmanlı İmparatorluklarına karşı ittifak etmişlerdi. O sı-

rada fırka mücadeleleri ile uğraşan Osmanlı İmparatorluğuna karşı hareket daha ziyade menfaatlarına uygun olacağını zan ile İtalya ile harp halinde olmasından dolayı zâfa uğrayan Osmanlı Devletine bir darbe indirmeği tercih ettiler.

Burada biraz Garp Tarabulusu ve Bingazi harbinden bahsetmek faideden hali değildir: Demiştik ki İngiltere Mısır, Fransa Cezayir, Tunus ve Fası zaptettiklerinden İtalya gözünü Tarabulusa dikmişti. Bu, artık bir sır değildi. Bütün büyük devletler İtalyanın bu emelini iyi telâkki etmişlerdi. Mes'ele bir zaman mes'elesi idi. Bir de işgale verilecek hususî şekil vardı. Eğer italyanlar Abdülhamit devrinde oraları işgal etmiş olsalardı bir nüfuz mıntakası tesis edebilirdi. Babrali buna bir protesto göndermekle iktifa eder ve Tarabulus ise Mısır, Tunus ve Fas gibi istilâ eden devlet tarafından idare olunurdu. Halbuki bizde rejim değişmişti. Padişahın hüküm ve nüfuzu yoktu. Bir nevi parlâmento mevcuttu. İttihat ve Terakki devrinde böyle yabancı bir devletin bir vilâyeti istilâ edivermesine ne hükûmet, ne meclis, ne komite, ne efkârı umumiye ve matbuat muvafakat edemezdi. Memlekette meşrutî idare müstebit idarenin yerine geçmişse de maatteessüf haricî siyasetle hiçbir kimse uğraşmıyordu. Hükûmet Bosna — Herseğin Berlin Kongresinde tamamiye kaybolduğuna kani olduğu halde ilhak dolayısı ile efkârı umumiye galeyana gelmiş ve bir küçük taviz bile alınmıştı. İmdi ittihatçı hükûmetinin İtalya tarafından vukubulacak teklifleri müzakereye muvafakat edemiyeceği aşikârdı. Tarabulustaki askerin bir kısmı Yemene gönderilmiş, vilâyet vekâletle idare olunmakta bulunmuştu. Dahilde bir fişek fabrikası bile olmadığı gibi mevcut müfrezenin ve ahalinin uzun müddet dayanması için kâfi derecede levazım olmadığını italyanlar biliyorlardı. İmdi İtalya için otuz senedenberi beslemekte olduğu maksadı husul sahasına çıkarmak için bundan daha münasip fırsat olamazdı.

İtalya, büyük devletlerin izinlerini aldıktan sonra Babraliye bir nota vererek harp ilân etti. İtalya murahhasları sulh müzakeresine memur osmanlı murahhaslarına demişlerdi ki: «Hangi hukuki düvelden bahsediyorsunuz? Biz kendisi ile dost geçindiğimiz bir devletin arazisine bir hırsız gibi tecavüz ettik. Böyle bir mukavemeti hatır ve hayale getiremedik. Şimdi bu

berbat vaziyetten kurtulmak lâzımdır.» Hakikati hal da böyle idi.

Bulgaristan başvekili M. Danev, Rusya hariciye nazırı M. Sazonov'a Yalta'da Tarabulus harbinden evvel demişti ki:

— «Eğer Osmanlı devleti büyük devletlerden birile harp halinde bulunacak olursa bizim de derhal harp ilân etmemiz muhakkaktır.»

İmdi Balkan işini hemen nazari dikkate almak icap ederdi. İtalyanın muvaffakiyetsizliği milli hislerimizi tehyic etti. Evet! İtalyanın bir vilâyetimize bu şekilde tecavüzü vicdanları müteessir etmişti. Vaziyet gittikçe ehemmiyet kespediyor, Balkan tehlikesi artıyordu. Balkan ittifakını tesis için alâkadar devletler arasında edilen müzakereler büyük devletlerce malûm olunca Babıaliye bir an evvel İtalya ile sulh akdi için bazı devletler vasayada bulundukları halde ittihat hükûmeti buna bir türlü cesaret edemiyordu. Tarabulus ve Bingazideki osmanlı askerinin ve ahalinin harikulâde mukavemet ve şecaatleri İtalyanları şaşırtmış ve osmanlı efkârı umumiyesini ümide düşürmüştü. Nihayet, Babıali gayriresmî müzakerelerde bulunmak üzere bir murahhaslar heyeti gönderdi. Fakat iş işten geçmişti. Balkanlılar ittifaklarını aktetmişlerdi. İstanbulda Kabinenin değişmesi, mecliste fırka mücadeleleri devletin yüksek menfaatlerini deruh-te edenlerin müsamahakârane hareketleri Balkanlıların gayretini arttırmıştı. Babıali Balkan müzakere ve ittifaklarından hiç haber alamamıştı.

İtalya ile sulh müzakereleri ise üç aydanberi devam ediyor ve hiç bir neticeye varamıyordu. Balkanlıların mahut notaları üzerine İtalya ile sulh aktedilmişse de harp ateşi Afrikadan Balkanlara geçmişti...

Balkan muharebelerini müteakıp Avrupada vaziyet tamamiye değişti. Rusya, ötedenberi Avrupanın taraftarı ve hatta hususi müttefikî olan Romanyayı kendi tarafına çekmişti. Sırbistan büyüdü ve ehemmiyet kesbetti. Avusturya Sırlara karşı Bulgaristanın tarafını iltizam ediyor, Rusya da Romanya ve Sırbistan tarafını tercih ediyordu. İkinci Balkan harbini müteakıp az kaldı Rusya ile Avusturya arasında bir harp çıkıyordu. Almanyanın mümanaati üzerine yalnız sefirlerin değiştirilmesi ile iktifa e-

dilmişti. Alman hariciye nazırı Kiderlen Waechter'in siyasetkâr dirayet ve gayreti sayesinde umumî harp bertaraf edilmişti.

Balkan harbi ile cihan harbi arasında büyük devletler bu umumî harbi hazırlamakla meşgul oldular. M. Delcassé'nin Petersburg sefaretine tayini ve orada bir sene süren faaliyeti almanları pek ürkütmüştü. Rusya, alman hududuna müteaddit sevkiceş hatları inşasına karar vermişti. Almanya adeta bir daire içine alınıyordu. Avusturya ile İtalya arasındaki siyasî rakabet, münaferet derecesine vardığı gibi, Rusya ile İtalya, Fransa ile keza İtalya arasında gayet muhadenetkârane münasebetler teessüs etmişti. Rusya çarının Romanya kıralını ziyareti ve Sırbistanın Avusturyaya karşı gayet tecavüzkârane hareketi Almanya ve Avusturya diplomatlarını düşündürmeğe başlamıştı. Lâkin Avrupa siyasetini idare eden İngiltere idi. İngiltere Almanya ile harbe karar vermiş ve diğer büyük devletleri teşvik etmekte devam ediyordu. İngiltere, harpcuyane niyetlerinden Almanyanın haberdar olmaması için Harbiye Nazırı Lord Helden'i Berline göndererek teslihatı tahdit için bazı müzakerelerde bulundu, sonra, bu müzakereleri Lord Helden'in kendi hesabına yapmış olduğunu ilân ettiyse de maksadına nail olmuştu, çünkü Almanyanın siyasî ricali umumî bir harp zuhûrunda İngilterenin ona karışmıyacağına kani olmuştu. Prens Bülow ve Kiderlen Waechter'den sonra Almanyanın haricî siyaseti pek zayıf ellere düşmüştü; Başvekil Bethmann Holweg dahiliye mesleğinde yetişmiş olduğundan Avrupanın umumî siyasetine vâkıf değildi. Hariciye Nazırı Von Jagow da o makam için lâzımgelen evsafı haiz değildi.

Avusturya — Macaristanın haricî siyaseti de daha kudretli zatlar tarafından tedvir olunmuyordu. Hariciye Nazırı Kont Berchtold gayet kibardı, fakat devletinin haricî politikasını idare edebilecek iktidardan mahrumdu. Kont Forgatz Belgratta muvaffak olamamış ve Sırp Hükûmetinin ve komitelerinin oyunağı olmuştu. Bütün emeli Sırbistandan intikam almaktır.

Rusya harp hazırlıklarına devam ve 1916 senesinde istihzaratını ikmal edeceğini ümit ediyordu.

Hasılı, bütün Avrupa harbe hazırlanıyordu. Harbi hemen herkes istiyordu. Harp, içtinabı gayrikabil bir hale gelmişti. Rusya, Osmanlı Devletinin şark eyaletlerinde oturan ermeniler için

idarî muhtariyet istiyor, boğazlar mes'elesinin hallini talep ediyor, Balkanlarda Avusturya — Macaristan dolayısı ile alman nüfuzunun kaldırılmasını istiyordu.

Şayet Fransa ile bir harp olursa almanların Belçikanın bita-raflığına ehemmiyet vermiyerek Fransaya — Belçikayı çiğneyerek — hücum edecekleri erkânı harbiyece takarrür ettiğini Berlindeki Belçika elçisi gayet mahrem bir surette haber almış ve hükûmetine bildirmişti. Belçika ise derhal İngiltereyi işten ağâh etmiş ve iki tarafın tayin ettiği askerî murahhaslar Spa'da toplanarak her ihtimale karşı muktezi tedbirler ittihaz etmişlerdi. Yani İngiltere, Almanya ile Fransa harbedince Belçikayı çiğneyeceğinden haberdardı.

Fransa, askerî hizmet ve mükellefiyet hakkında yeni kanunlar yapmış, harp plânlarını değiştirmişti. Rusya, birdenbire harp çıkarsa imparatorluğun cesameti ve mevcut hatların kifayetsizliği dolayısı ile bağteten bir tecavüze maruz kalmamak için Balkan harbindenberi Almanya ve Avusturya hudutlarına yakın vilâyetlerinde seferberlik tecrübeleri yapmaktaydı.

Almanya ve Avusturya Devletleri, Rusya, Romanya, Sırbistan, İtalya, Fransa tarafından bir daire içine alındıklarını görerek bu devletlerin harp hazırlıkları sona gelmeden bu çemberden çıkmak için bir vesile aramakta idiler.

Avusturya — Macaristan veliahtı ile zevcesinin Bosna — Sarayda bir sırıp tarafından öldürülmesi mes'elesi herkesin nazarı dikkatini celbetti. Lâkin hiçbir kimse bu işin umumî harple biteceğini tahmin edemiyordu. Hadiseden birkaç hafta sonra mes'ele tamamı ile unutulmuştu. Halbuki Avusturya — Macaristan Hükûmeti bundan istifade ile Sırbistana gayet elim bir darbe indirmeğe hazırlanıyor, Almanya ise Avusturyaya yardım temin ediyordu. Avusturya notası, daha Sırbistana verilmeden evvel Almanyanın muvafakatine iktiran etmiş ve umumî harp ihtimali nazarı dikkate alınarak temmuz başlangıcında Potsdam'da toplanan harp meclisi Osmanlı Devletinin Almanya lehine olarak harbe ithaline karar vermişti. Hatta bu içtimaâ Amanyanın İstanbul Sefiri Baron Wangenheim da davet olunmuş ve hususî talimatla İstanbula dönerek İttihat ve Terakki hükûmetine Almanya ve Avusturya ile ittifak akdi için teklifte bulundu. O va-

kit memleketin mukadderatına hâkim osmanlı ricalini muaheze etmek doğru değildir (*).

Balkan faciasından sonra Osmanlı Devleti tecerrüt halinde kaldı. İngiltere ile mevcut bütün mes'eleleri hallederek dostane münasebetler tesisine son derece gayret edildiği halde müzakere-ler iki yıldır sürüyor ve henüz bir neticeye varmıyordu. Fransa Rusyanın müttefikı, Rusya ise şark vilâyetlerimiz mes'elesini ortaya çıkarmış, devleti sıkıştırıyordu. Babıali erkânı idarî muh-tariyet ile başlamış ve az zaman sonunda elden çıkan Girit, Şarkî Rumeli, Tunus, v. s. nin mukadderatını biliyordu. Şark vilâyet-lerinin de bu hale gelmesini istemiyordu. Fakat rusların sıkış-tırmalarına karşı hiçbir taraftan müzaheret görmediğinden tek-lif olunan ıslahat lâyihasını ister istemez kabul etti. Rusya bu-nunla da iktifa etmiyor, boğazlar mes'elesini ve daha doğrusu İstanbul mes'elesini ortaya koyuyordu. İngilterenin Almanya-ya karşı rakabet ve düşmanlığından istifade etmek emelindeydi. Bir hamlede Rumeliyi kaybetmiş olan Babıali Asyadaki vilâyet-lerini muhafazaya son derecede gayret etmekteydi.

Böyle bir zamanda, umumî harpten hiçbir serrişte olmadığı bir ande, Avrupanın iki büyük devleti tarafından ittifak teklif olunursa hükûmet ricali böyle bir ittifakı güç reddederdi. Avus-turya veliahtının öldürülmesinin umumî bir harple neticelene-ceğini ve bu harbe Osmanlı Devletinin sürükleneceğini kim hatırına getirebilirdi? Fikrimce, merkezî devletlerle ittifakından dolayı o vaktin hükûmetini muaheze etmek muvafık olamaz. Filhakika bu ittifak umumî harbin başında tazeleştirilmişti. Fa-kat ittifaktan feragat nasıl mümkün olabilirdi? Almanlar Os-manlı Devletini adeta tuzağa sokmuşlardı. Bununla beraber devlet harbe girmek zamanını tayinde muhtardı. Lâkin genç, acemi, düşüncesiz, tecrübesiz bir harbiye nazırının bir alman müşüründen müşaviri olur da onun tesir ve nüfuzundan azade olmak ihtimali bulunur mu idi? Hasılı osmanlı kabinesi gayet güç bir mevkide idi...

Avusturya Sırbistana notasını verince rus hariciye nazırı te-lâş ederek İngiltereye başvurmuş ve bir harp zuhurunda İngil-terenin itilâf hükûmetleri ile beraber olacağını ilân etmesini ri-

(*) Hayat, serbest bir fikir mecmuasıdır. Bittabi bu mütalealar mecmuayı değil, oraya yazı yazarları ilzam eder.

ca etmişti. İngiltere cevaben serbestii hareketini muhafaza edeceğini bildirdi.

Almanya, İngilterenin bitaraf kalacağına kani idi, halbuki İngiltere, Almanyanın harbe girmesi takdirinde Belçika bitarflığını ihlâl edeceğini biliyordu. Böyle olduğu halde Belçika bitarflığına riayet için Almanya ve Fransaya tebliğ ettiği notayı niçin harp ilânından evvel tebliğ etmemişti? Almanya, bütün harp tedbirlerini Belçikaya tecavüz noktai nazarından almıştı, Fransa ile de, Rusya ile de harp halinde bulunuyordu. Eğer İngiltere, Rusya hariciye nazırı kendisine müracaat ettiği vakit tesanüdünü ilân etmiş olsa idi, yahut Belçika hakkındaki notasını seferberlik ilânını müteakıp verseydi şüphe yoktur ki Almanya harp ilânına cür'et edemez, Avusturya ise Sırbistana karşı şiddetini tadil ederdi. Umumî harpten, fikrimce, bütün büyük devletler, bilhassa Rusya ile İngiltere mes'uldür. Balkan harbinden sonra Sırbistanın Rusyaya güvenerek Bosna—Hersekte igtışaş çıkarmağa teşebbüsü ise mes'uliyeti daidir.

(Gelecek yazılarımızda harpten musalâhadan ve şimdiki vaziyetten bahsedeceğiz).

FEYZİ
